

 Luftfartstilsynet

Nasjonal flysikkerhetsplan

Sammen for sikker luftfart

Innhold

Introduksjon	4
Forholdet til den globale og den europeiske flysikkerhetsplanen.....	4
Overvåking av flysikkerheten og rullering av flysikkerhetsplanen	4
Flysikkerhetsplanens struktur	5
Systemiske temaer	5
Fatigue	5
Underrapportering i flymedisinsk sertifiseringsprosess	6
Passasjersikkerhet i ikke-kommersiell luftfart	7
Privatflyging: Mangelfull planlegging og overvåking	8
EASAs covid-19 risikoportefølje	9
MST.0001 Member States to give priority to the work om SSPs.....	9
MST.0002 Promotion of SMS.....	10
MST.0026 SMS assessment.....	10
MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety.....	11
MST.0030 Implementation of SESAR solutions aiming to reduce the risk of mid-air collision en-route and in terminal manoeuvring areas	11
MST.0032 Oversight capabilities.....	12
MST.0033 Language proficiency requirements	13
MST.0035 Oversight capabilities/ focus area: fraud cases in Part-147	13
MST.0036 PPL/LAPL learning objectives in the Meteorological Information part of the PPL/LAPL syllabus.....	14
MST.0037 Foster a common understanding and oversight of Human Factors (HF)	15
MST.0039 Safety promotion to support ramp-up/ safe return to operations	15
MST.0040 Safety and security reporting coordination mechanism	16
Operasjonelle temaer	16
GNSS-forstyrrelser	16
Rullebaneinntrengning.....	17
Farlig gods	18
Privatflyging: Tap av kontroll	18
Privatflyging: Kollisjon i luften	19
Privatflyging: Dårlig håndtering av vær	21
ADS-B tilleggstenester.....	22
MST.0003 Member States should maintain a regular dialogue with their national aircraft operators on flight data monitoring programs.....	22

MST.0015 Helicopter safety events	23
MST.0019 Better understanding of operators' governance structure	23
MST.0024 Loss of separation between civil and military aircraft.....	24
MST.0025 Improvement in the dissemination of safety messages.....	25
MST. 0027 Promotion of safety culture in GA	25
MST.0029 Implementation of SESAR runway solutions	26
MST.0031 Implementation of SESAR solutions aiming to facilitate safe instrument flight rules operations	26
MST.0034 Oversight capabilities/focus area: Flight time specification schemes.....	27
MST.0038 Airspace complexity and traffic congestion.....	27
Farene ved IMC	28
Koordinering ved brannslukking med flere helikoptre i lufta samtidig	29
Forkortelser og akronymer	30

Introduksjon

Sikkerhet er Luftfartstilsynets høyeste prioritet. Hensikten med flysikkerhetsplanen er å vise hvilke områder vi vil prioritere de neste årene for å bidra til å opprettholde og forbedre flysikkerheten, i tråd med de overordnede flysikkerhetsmålene som framgår i [Norges flysikkerhetsprogram](#). Prioriteringene baseres på vurderinger med utgangspunkt iblant annet innsamlede data, dialog med luftfartsaktørene, analyser og vurderinger av sikkerhetsutfordringer, og sikkerhetsytelser og trender Ei den nasjonale, europeiske og globale luftfarten.

Flysikkerhetsplanen skal gjøre sikkerhetsarbeidet og -prioriteringene fra myndigheten mer transparente, tilgjengelige og forutsigbare for de involverte aktørene i luftfarten.

Forholdet til den globale og den europeiske flysikkerhetsplanen

Luftfart er en global industri og statene er forpliktet til å utveksle informasjon og koordinere innsatsen for å ivareta sikkerheten. Flysikkerhetsplanen utvikles derfor i tråd med internasjonale anbefalinger med spesiell vekt på ICAOs globale flysikkerhetsplan ([Global Aviation Safety Plan](#), GASP) og EASAs europeiske flysikkerhetsplan ([European Plan for Aviation Safety](#), EPAS).

GASP reflekterer behovene i luftfarten både på internasjonalt, regionalt og nasjonalt nivå. Hensikten med GASP er å redusere antall dødsfall og risikoen for dødsfall i forbindelse med luftfartsulykker ved å veilede utviklingen og implementeringen av regionale og nasjonale flysikkerhetsplaner. Statenes rolle i GASP er blant annet å utvikle og implementere en nasjonal flysikkerhetsplan som tar hensyn til den regionale og den globale flysikkerhetsplanen.

I EPAS adresseres flysikkerhet i et europeisk perspektiv. Hensikten med EPAS er å legge til rette for at målene i GASP oppnås på regionalt nivå. Det betyr at mål og anbefalinger fra GASP er innarbeidet i EPAS, slik at medlemslandene i EASA automatisk forholder seg til GASP ved å forholde seg til EPAS. Den europeiske flysikkerhetsplanen inkluderer anbefalinger til medlemslandene i EASA om tiltak rettet mot spesifikke utfordringer (Member State Tasks, MST). Luftfartstilsynet inkluderer MST-ene i den nasjonale flysikkerhetsplanen. Dersom en MST ikke vurderes som relevant for norsk luftfart vil den likevel omtales i planen, men med en forklaring på hvorfor den ikke blir prioritert.

Denne utgaven av Nasjonal flysikkerhetsplan er basert på EPAS 2022-2026.

Overvåking av flysikkerheten og rullering av flysikkerhetsplanen

Arbeidet med flysikkerhet, herunder risikostyring av flysikkerheten, er komplekst fordi svært mange faktorer påvirker sikkerhetstilstanden i luftfarten. Vi vil fortsette å utvikle flysikkerhetsplanen de nærmeste årene. To prosesser står per nå bak hoveddelen av innholdet til flysikkerhetsplanen: Internt identifiserte sikkerhetstemaer og MST-er fra EPAS. Det er Luftfartstilsynet som eier MST-ene og er ansvarlige for at anbefalingene ivaretas. Sikkerhetstemaer er bidragsfaktorer, forløpere eller barrierer knyttet til luftfartsulykker. Noen av tiltakene knyttet til sikkerhetstemaene foregår i samarbeid med andre aktører, dette oppgis der det er relevant.

Sikkerhetstemaer bearbeides gjennom Luftfartstilsynets interne prosess for risikostyring av flysikkerheten (safety risk management, SRM). Alle medarbeiderne i Luftfartstilsynet kan sende inn melding om en flysikkerhetsutfordring. Forslagene blir vurdert gjennom risikostyringsprosessen og der det er aktuelt kan det bli etablert arbeidsgrupper som jobber fram leveranser for å forbedre sikkerheten innenfor området. I tillegg er det etablert faste arbeidsgrupper med ansvar for hvert sitt risikoområde som kontinuerlig skal overvåke tilstanden og produsere input til prosessen.

Hvert år oppdaterer EASA sin EPAS som inneholder oppgaver til medlemslandene (MST-ene). Noen MST-er vil beholdes fra tidligere utgaver og Luftfartstilsynet fortsetter arbeidet med disse, mens noen vil være nye. De nye MST-ene fordeles til relevante fagseksjoner internt som lager en plan for hvordan Luftfartstilsynet skal imøtegå anbefalingen.

Flysikkerhetsplanens struktur

Flysikkerhetsplanen omtaler internt identifiserte sikkerhetstemaer og MST-er, og oppdateres årlig med nye sikkerhetstema og MST-er samt oppdaterte leveranselister og status på eksisterende innhold. Hvert sikkerhetstema og hver MST er omtalt etter samme mal og gruppert som hhv. operasjonelle og systemiske tema.

Operasjonelle temaer er faktorer eller tilstander som knytter seg direkte til ulykkestyper og operasjon av luftfartøy. Utfordringene identifiseres som regel på grunnlag av etablert kunnskap og vurderinger av kjente farer og risiko og kan være knyttet til konkrete faser av flyging eller ulike typer operasjon med luftfartøy. Operasjonelle temaer vil som oftest ta utgangspunkt i en konkret operasjonell tilstand eller aktivitet og adresserer spesifikke utfordringer relatert til denne tilstanden/aktiviteten.

Systemiske temaer er en samlebetegnelse på faktorer og tilstander som vil påvirke alle operasjonelle temaer i større eller mindre grad. Disse har gjerne en bred og i noen tilfeller forsinket effekt på sikker operasjon av et luftfartøy, drift av en organisasjon eller hele luftfartssystemet.

Flysikkerhetsplanen inneholder i alt 35 temaer, hvorav 28 har aktive leveranser, for to er leveranser planlagt, for ett leveransene fullført og de fire siste temaene er nedprioritert.

Systemiske temaer

Fatigue

Hva: Fatigue defineres som en fysiologisk tilstand av redusert mental eller fysisk yteevne som resultat av søvnmangel, forlenget våkenhet, døgnrytme eller arbeidsmengde som kan redusere et besetningsmedlems årvåkenhet eller evne til å sikkert operere et luftfartøy, eller til å gjennomføre sikkerhetsrelaterte oppgaver.

Piloter fremhever ofte at arbeidsbelastningen er så stor at tretthet eller fatigue anses som en mulig risiko for flysikkerhet. I tillegg har endringer i kollektivavtaler og ansettelsesforhold, både for kabin- og flybesetning, ført til betydelig lengre arbeidsdager de siste årene som kan være fatiguedrivende.

Status: Aktive leveranser

Referanser: Se [Norske flysikkerhetsresultater 2021](#) for mer informasjon.

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Luftfartsselskaper, lufttrafikkjenesten, flyplasser

Samarbeidspartner(e): EASA

Leveranser	Tidsfrist	Status
Sikkerhetsformidling i form av seminarer, workshoper og informasjon om prosjekter i regi av Luftfartstilsynet.	n/a	Pågående
Risikobaserte systemrevisjoner rettet mot fatigue hos de store flyselskapene.	n/a	Pågående
Engasjement i EASAs arbeid relatert til fatigue.	n/a	Pågående
Avklare med EASA hvilke typer tilfeller av fatigue som skal rapporteres til myndigheten og informere norsk luftfart om dette.	2018	Fullført
Delta aktivt i kommende FTL regelverksarbeid	n/a	Regelverk utsatt, gjenopptas når relevant

Underrapportering i flymedisinsk sertifiseringsprosess

Hva: Flymedisinsk sertifisering har som formål å sikre at personer som utøver sikkerhetskritiske funksjoner i luftfarten er helsemessig skikket til å ivareta flysikkerheten. Ved søknad om legeattest signerer søkeren på at det er gitt korrekte og fullstendige opplysninger. Dersom flylegen avdekker at søkeren har tilbakeholdt vesentlig medisinsk informasjon skal legen varsle Luftfartstilsynet om forholdet.

Sertifiseringsprosessen bygger i stor grad på at man skal ha tillit til søkeren, men det er samtidig kjent at det tidvis forekommer tilfeller av underrapportering. Underrapportering av helseforhold som fører til feilaktig utstedelse av legeattest er ansett som en trussel for flysikkerheten.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Sertifikatinnehavere, luftfartsselskaper og lufttrafikkjentesten

Samarbeidspartner(e): De to første leveransene ble dekket av en [masteroppgave](#) ved Universitetet i Tromsø (i samarbeid med Luftfartstilsynet).

Leveranser	Tidsfrist	Status
Kartlegge hvordan innehaverne til legeattest opplever og erfarer flymedisinsk sertifisering.	2020	Fullført
Utrede underrapportering ved rusproblematikk.	2020	Fullført
Bevisstgjøre flylegene på risikoen for underrapportering.	n/a	Pågående. Flylegene er allerede godt bevisstgjort på underrapportering (delvis via de årlige kursene, delvis gjennom veiledningsmaterialet vi har lagt ut

		på nettet og delvis ved at de gjøres oppmerksom på enkelttilfeller fra egen praksis). Samtidig er nok dette også en kontinuerlig prosess som krever jevnlig påminnelse.
Kurs i samtaleteknikk for flylegene.	2017	Fullført
Reagere på enkelttilfeller av underrapportering og utstedte overtredelsesgebyr for tilbakeholdelse av medisinske opplysninger.	n/a	Kontinuerlig
Stille krav til operatører om å legge til rette for et pilotstøtteprogram.	2021	Fullført (under stadig utvikling) (Forordning (EU) nr. 965/2012, vedlegg IV (Part CAT), CAT.GEN.215)
Stille krav om at alle førstegangssøkere til legeattest klasse 1 (kommersiell flyging) skal testes for rusmidler og at flylegen skal gjøre en mer grundig vurdering av mental helse enn det som tidligere har vært praksis.	2019	Fullført (Forordning (EU) nr. 1178/2011 (Part-MED))
Møte med FMI, NMFS og NFF for å diskutere underrapporteringskultur	2022	Planlagt oktober/november 2022

Passasjersikkerhet i ikke-kommersiell luftfart

Hva: Ikke-kommersiell luftfart omfatter i denne sammenheng privatflyging samt cost share-flyging (dvs. at kostnadene til den aktuelle flygingen deles mellom de som er med på flygingen).

Formålet med Luftfartstilsynets arbeid knyttet til sikkerhetstemaet er å sikre at passasjerer i ikke-kommersiell luftfart i tilstrekkelig grad er kjent med risikoen det innebærer.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: MST.0025 Improvement in the dissemination of safety messages, MST.0027 Promotion of safety culture in GA, Mangelfull planlegging og overvåking av privatflygingen

Interessenter: Aktører i ikke-kommersiell luftfart

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Annex II-regler skal stille krav om at fartøysjef skal informere passasjerer om risikoen i ikke-kommersiell luftfart	2021	Fullført
Lage retningslinjer for info til passasjerer: <ul style="list-style-type: none"> - Retningslinjer - Video - Årshjul for distribusjon 	2021	Fullført
Påvirke EASA til å ta inn tilsvarende krav for EASA-godkjente luftfartøy	2021	Fullført

Stille krav om at fartøysjef skal informere passasjerene om risikoen i ikke-kommersiell luftfart også for mikrolette luftfartøy	2022	Fullført
---	------	----------

Privatflyging: Mangelfull planlegging og overvåking

Hva: Dette temaet omhandler privatflygeres utfordringer rundt navigasjon, drivstoffovervåking, terreng og hindringer, og nødlandinger. De fleste ulykker innen privatflyging er et resultat av flygeren har utført for dårlig forberedelser og planlegging før flyging. Det omfatter også flygerens evne til å tilpasse, omprioritere og endre planene underveis på grunn av skiftende omstendigheter under flyturen. Dette omfatter også det å ta rett operative beslutninger og prioritere arbeidsoppgaver som påvirker sikkerheten. Formålet med arbeidet er å gjøre flygere i bedre stand til å planlegge, prioritere og ta rett beslutninger under flyging.

Status: Aktive leveranser

Referanser: [EASA Loss of control \(LOC-I\)](#)

Avhengigheter: MST.0025 Improvement in the dissemination of safety messages, MST.0027 Promotion of safety culture in GA, passasjersikkerhet i ikke-kommersiell luftfart, ADS-B tilleggstjenester og MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety.

Interessenter: Flygere og lufttrafikktenesten

Samarbeidspartner(e): GA-flysikkerhetsforum (NLF og Harald Krogs minnefond)

Leveranser	Tidsfrist	Status
Norges Luftsportforbund kampanje «takk for at». Plakater og nettartikler	2021	Pågående
Slik unngår vi «Runway incursion»	2022	Planlagt
Oppmerksomhet på instruktører og kontrollanter. Sikkerhetsbrev og nettkurs	2021	Pågående
Håndtering av spinn og steiling Webinar og video	2021	Fullført
Flyging om høsten Sikkerhetsbrev	2021	Fullført
Vinterflyging Webinar, digital veileder og nettartikkel, presentasjonsmal	2021	Pågående
Vinterflyging 2022	2022	Fullført
På langtur i eget fly	2022	Fullført

Risikovurdering i små operative organisasjoner Webinar, (digital veileder ferdig i 2021)	2023	Planlagt
Sikkerhet- og læringskultur Webinar	2022	Planlagt
Oppfriskningsseminar instruktører	2022	Fullført
Mobil og nettbrett i cockpit – Hjelpemiddel eller trussel for flysikkerheten	2023	Planlagt
Threat and error management – Introduksjon	2023	Planlagt

EASAs covid-19 risikoportefølje

Hva: Tiltak iverksatt med bakgrunn i EASAs Covid-19 risikoportefølje

Status: Aktive leveranser

Referanser: [Review of Aviation Safety Issues Arising from the COVID-19 Pandemic](#)

Avhengigheter: MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety

Interessenter: Alle aktører i norsk luftfart og myndigheten

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Human factors og økonomi i selskapene skal være i fokus under tilsyn	n/a	Pågående

MST.0001 Member States to give priority to the work om SSPs

Hva: I implementeringen og opprettholdelsen av Norges flysikkerhetsprogrammet (SSP) skal staten:

- Sikre effektiv implementering av myndighetskrav og adressere svakheter i tilsynskapabiliteten, som en forutsetning for et effektivt SSP.
- Sikre effektiv koordinering mellom statlige myndigheter som har en rolle i flysikkerhetsstyringen.
- Sikre at inspektører har riktig kompetanse til å støtte evolusjonen mot risiko- og ytelsesbasert tilsyn.
- Sikre at retningslinjer og prosedyrer er tilpasset risiko- og ytelsesbasert tilsyn, inkludert en beskrivelse av hvordan et SMS blir akseptert og overvåket.
- Vurdere aspekter ved sivil-militær koordinering som er relevant for statlig flysikkerhetsstyring, med formål å identifisere hvor sivil-militær koordinering og samarbeid trenger å bli forbedret for å møte målene i SSP.
- Etablere retningslinjer og prosedyrer for å samle inn, analysere, dele og beskytte flysikkerhetsdata iht. forordning (EU) 376/2014.
- Etablere en prosess for å fastslå nasjonale SPI-er som adresserer utfall og prosess.

- Sikre at et forbedret SSP-dokument blir gjort tilgjengelig og deles med andre medlemsstater og EASA, sikre at SSP-dokumentet rulleres og at effektiviteten jevnlig vurderes.

Status: Aktive leveranser

Referanser: Se [Norges flysikkerhetsprogram](#)

Avhengigheter: MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety

Interessenter: Alle aktører i norsk luftfart

Samarbeidspartner(e): Samferdselsdepartementet og Statens havarikommisjon

Leveranser	Tidsfrist	Status
SSP-dokumentet er tilgjengeliggjort	n/a	Pågående
SSP er effektivt implementert	2025	Pågående
Luftfartsaktørens ytelse i SMS	2022	Pågående
Gjennomføre en GAP-analyse for å se på grad av samsvar SSP	2023	Ikke påbegynt

MST.0002 Promotion of SMS

Hva: Medlemsstatene bør oppmuntre til implementering av sikkerhetsfremmende materiale utviklet av European Safety Promotion Network, SMICG og andre relevante informasjonskilder om sikkerhetsstyring.

Status: Ikke prioritert

Arbeid med dette har ikke vært spesifikt prioritert eller systematisert siden SMICG og deres leveranser ikke har vært lite kjent for Luftfartstilsynet. SMICG har utarbeidet relevant veiledningsmaterieell som med fordel kunne vært distribuert til markedet. Vurdering av MST.0002 gjøres etter at mer informasjon er innhentet.

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Alle luftfartsaktører med krav om SMS

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
------------	-----------	--------

MST.0026 SMS assessment

Hva: Det er allerede forpliktelser iht. SES ATM Performance Scheme om SMS-evaluering, men i tillegg skal medlemsstatene benytte seg av EASA-Management system Assessment verktøyet for å støtte risiko- og ytelsesbasert tilsyn. Medlemsstatene bør gi tilbakemelding til EASA om hvordan verktøyet brukes til standardisering og kontinuerlig forbedring av vurderingsverktøyet.

Medlemsstatene bør regelmessig informere EASA om statusen for overholdelse av SMS-krav og SMS-ytelse i sin bransje.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Alle luftfartsaktører med krav om SMS

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Etablere og ta i bruk risikoprofiler for alle AOC holdere, ATO-er og de største lufthavnene	n/a	Pågående
Opplæring av inspektører i bruk av risikoprofil	n/a	Fullført
Aktiv bruk av informasjon i risikoprofiler i tilsynsplanlegging	n/a	Pågående

MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety

Hva: EASAs medlemsstater bør sikre opprettholdelse og rulling av Nasjonal flysikkerhetsplan (SPAS). I SPAS skal medlemsstatene identifisere de områdene med høyest sikkerhetsrisiko i deres sivile flysikkerhetssystem, og finne nødvendige tiltak for å minske disse risikoene. SPAS bør og vurdere effektene av tiltakene.

Status: Aktive leveranser

Referanser: Se hele Nasjonal flysikkerhetsplan

Avhengigheter: MST.0001 Member States to give priority to the work on SSPs, EASAs covid-19 risikoportefølje

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Årlig oppdatere SPAS som er tilgjengelig på våre nettsider	n/a	Kontinuerlig
Ta inn de pan-europeiske risikoområdene fra EPAS, så langt relevant for norsk luftfart	Q4 2023	Ikke påbegynt
Omtale eventuelle tiltak ifm. EASAs Covid-19 risikoportefølje	n/a	Pågående

MST.0030 Implementation of SESAR solutions aiming to reduce the risk of mid-air collision en-route and in terminal manoeuvring areas

Hva: Medlemsstatene skal, sammen med ANSP-er som er utpekt til å levere tjenester i berørt luftrom, evaluere behovene for å gjennomføre SESAR-løsninger relatert til forbedret «Short Term

Conflict Alerts» (STCA)/ forbedrede sikkerhetsnett, som løsningene nr. 60 og nr. 69. Disse SESAR-løsningene, designet for å forbedre flysikkerheten, burde gjennomføres så langt det er formålstjenlig/mulig.

Status: Ikke prioritert

Basert på mottatte rapporter finnes det ingen holdepunkter for å hevde at det er behov for å forbedre STCA-systemet som norske ANSP-er benytter i TMA-er i Polaris FIR. MST-en prioriteres dermed ikke.

Referanser: ATM Masterplan Level 3 – Plan (2019): ATCO2.9 – Enhanced STCA for TMAs

Avhengigheter: n/a

Interessenter: ANSP-er

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
------------	-----------	--------

MST.0032 Oversight capabilities

Hva:

(a) Tilgjengelighet av personell i sertifiseringsprosesser

Medlemsstatene skal sørge for at tilstrekkelig personell er tilgjengelig for å ivareta oppgaver

(b) Tilsyn i alle sektorer

Medlemsstatene skal sørge for at gjeldende myndighetskrav overholdes i alle sektorer. Målet er å sikre at den enkelte organisasjons virksomhet blir behørig vurdert, kjent for relevante myndigheter og at disse aktivitetene er tilstrekkelig overvåket, enten med eller uten en avtalt overføring av tilsynsoppgaver.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Alle aktører i norsk luftfart og myndigheten

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Etablere standardiserte prosedyrer for planlegging og gjennomføring av tilsyn.	n/a	Fullført
Kontinuerlig etablere tilsynsprogram, utføre samtidighetssjekk, vurdere ressurstilgang og gjøre nødvendige prioriteringer.	n/a	Kontinuerlig
Sikre at inspektørkompetanse er i tråd med regelverkskrav og at jevnlig opplæring gjennomføres.	n/a	Kontinuerlig

MST.0033 Language proficiency requirements

Hva: Medlemsstatene skal dele erfaringer i fm. kravene om språkferdigheter, identifisere forbedringsområder for en ensartet og harmonisert implementering av krav om språkferdigheter.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: ATO-er, ANSP, treningsorganisasjoner, piloter, ATCO-er, AFISO-er, ELPAC

Samarbeidspartner(e): LAB – Eurocontrol

Leveranser	Tidsfrist	Status
<p>Beste praksis:</p> <p>Flyeksaminatorer skal bedømme språket til piloter.</p> <p>Tilbakemeldinger fra markedet (operatører) er at dette er en passende metode. Det gir både en god balanse mellom ressursene som kreves for å utvikle og støtte prøvene. I tillegg til at det gir operatørene bedre kontroll over standarden på språk-nivået i selskapet.</p>	n/a	Kontinuerlig
<p>Bevisstgjøre flyeksaminatorer på viktigheten av språkkunnskaper og kommunikasjon som en sikkerhetsutfordring.</p>	n/a	Kontinuerlig
<p>ATCO og AFISO</p> <p>LAB-er er etablert for både AFISO og ATCO-er. Dedikerte språkbedømmere. Samarbeid Eurocontrol/ANSP.</p> <p>ELPAC-test akkreditert av ICAO som nå er i bruk også for AFIS.</p> <p>LAB/bedømmelse av språk inkludert som tema i tilsynsaktiviteter.</p>	n/a	Kontinuerlig
<p>Tilsyn av språkvurdering – forslag sendt til EASA for «Best Invention Strategy (BIS)-survey»</p>	2021	BIS-forslag sendt til EASA

MST.0035 Oversight capabilities/ focus area: fraud cases in Part-147

Hva: Luftfartstilsynet fører tilsyn med Part-147 Maintenance Training Organisation (MTO). Som en del av tilsyn er vi til stede under eksamener for å kunne avdekke eksamensorientert læring. Per dags

dato har vi ikke avdekket noen tilfeller med juks under norske eksamener. Det er heller ikke blitt rapportert om noen tilfeller med juks fra MTO-ene til myndigheten.

I forbindelse med denne MST-en vil Luftfartstilsynet ha større oppmerksomhet på eksamensorientert læring, hvor bruken av treningsoppgaver innen ATA/moduler vil bli sammenlignet med den fullførte eksamenen. Vi har i 2021 startet prosessen med stikkprøver av treningsoppgaver, hvor disse sammenlignes med de fullførte eksamenen ved MTO-en. Vi vil også ta tilfeldige prøver av treningsoppgaver gitt til studentene ved MTO-ene, og andre kandidater som ikke er til stede på kurset, men gjennomfører eksamen som en privat person utenfor MTO-en.

Status: Aktive leveranser

Referanser: AMC 147.B.120(a)2

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Vedlikeholdsorganisasjoner

Samarbeidspartner(e): Det blir delt erfaringer med luftfartsmyndighetene i de andre nordiske landene.

Leveranser	Tidsfrist	Status
Oppdatere Luftfartstilsynets interne prosedyre for Part-147 til å også inkludere sjekk av treningsoppgaver vs. eksamensoppgaver i ATA/moduler under tilsyn.	15.12.2021	Fullført. Verifikasjon gjennomføres ved alle tilsyn av Part-147-organisasjoner
Informere inspektører på Part-147 om at det blir endringer i prosedyren og innholdet i tilsyn i 2022.	12.11.2021	Fullført

MST.0036 PPL/LAPL learning objectives in the Meteorological Information part of the PPL/LAPL syllabus

Hva: Medlemslandene bør utvikle proporsjonale læringsmål for den delen av pensum for PPL/LAPL som tar for seg meteorologisk informasjon.

Status: Ikke prioritert

I eksisterende pensumliste eksisterer punkter som dekker bakkebasert værradar, meteorologiske satellittbilder og modeller for å forutse vær. Luftfartstilsynets vurdering er at dette er presist nok til å kunne utarbeide spørsmål til eksamen. Luftfartstilsynet mener det vil være uheldig å spesifisere pensumlisten for mye da pensumlisten er felles for alle medlemslandene i EASA. Dersom ett land gjør pensumlisten for detaljert kan dette være uheldig overfor andre land som vektlegger andre ting i sin pensumliste. Luftfartstilsynets PPL-eksamen dekker hele pensum og følger ikke en felleseuropeisk spørsmålsbank slik ATPL-eksamen gjør. Dette innebærer at Luftfartstilsynets eksamen kan avvike fra andre land. For en flyger under utdanning til PPL i Norge vil vektlegging av norske forhold kunne være avgjørende. Flexibiliteten som ligger i pensum og eksamen i dag er derfor akseptabel for å kunne opprettholde tilstrekkelig flysikkerhet på dette området.

Referanser: AMC1 FCL.210; FCL.215.

Avhengigheter: n/a

Interessenter: ATO, DTO, privatflygere

Samarbeidspartnere: EASA

Leveranser	Tidsfrist	Status
Tidligere vurdering er fortsatt gjeldende. Derimot kan det vurderes å innføre felleseuropeisk database (ECQB-PPL), der problemstillingen også vil bli adressert. Implementering av en felleseuropeisk database vil inkludere alle «learning objectives» innen Meteorology – også mer «særnorske» fenomener da det er flere land i Europa med samme topografi og kystrelaterte værphenomener.	Pågående	Pågående. Deltakelse i felleseuropeisk ECQB for PPL vurderes. Avklaringer med Statens vegvesen og informasjon til markedet nødvendig.

MST.0037 Foster a common understanding and oversight of Human Factors (HF)

Hva: Sikre at Luftfartstilsynets HF-strategi og prosesser er i samsvar med gjeldende HF-innsikter som beskrevet i ICAO Doc 10151 (Manual on Human Performance (HP) for Regulators), First Edition, 2021 og påfølgende utgaver.

Status: Leveranser planlagt

Referanser: ICAO Doc 10151, ICAO Doc 9859 (ICAO Safety Management Manual), EASA BIS 'Human Factors competence for regulatory staff', Norges flysikkerhetsprogram, Systemic Thinking for Policy Making (OECD)

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Myndigheten

Leveranser	Tidsfrist	Status
Utarbeide en HF-strategi for Luftfartstilsynet	31.12.23	Ikke påbegynt
Formalisere HF-funksjonen i Luftfartstilsynet	31.12.22	Ikke påbegynt
Identifisere relevante regelverkskrav knyttet til HF	31.12.22	Ikke påbegynt
Identifisere HF-kompetansebehov hos ansatte i Luftfartstilsynet	31.12.22	Ikke påbegynt
Identifisere HF-kursbehov hos ansatte i Luftfartstilsynet	31.12.22	Ikke påbegynt
Identifisere HF-grensesnittene i samspillet mellom SSP og SMS	31.12.22	Ikke påbegynt

MST.0039 Safety promotion to support ramp-up/ safe return to operations

Hva: Medlemsstater skal gjennomføre en dedikert flysikkerhetskampanje for å støtte oppskalering til normale operasjoner ved å bruke EASA sine flysikkerhetskampanjer og leveranser.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: SPT.0122

Interessenter: Alle

Leveranser	Tidsfrist	Status
Fokus på SAFE360 møte	2022	Fullført
Verifisering gjennom tilsynsaktiviteter	n/a	Pågående

MST.0040 Safety and security reporting coordination mechanism

Hva: Uten at det påvirker forpliktelsene i forordning (EU) 376/2014, skal medlemsstater sikre at en passende koordineringsmekanisme er etablert mellom rapporteringssystemene for luftfartsulykker og -hendelser og rapportering av securitytilfeller slik at man får en integrert tilnærming til risikostyring.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: RMT.0720

Interessenter: Alle

Leveranser	Tidsfrist	Status
Koordineringsmekanismer etablert	2023	Har fått veiledning fra EASA. Må drøftes internt og deretter gjennomføre eventuelle tiltak.

Operasjonelle temaer

GNSS-forstyrrelser

Hva: GNSS står for «Global Navigation Satellite Systems» og er en samlebetegnelse for satellittbaserte navigasjons- og posisjoneringssystemer med global dekning. Forstyrrelser av GNSS-signaler kan oppstå på grunn av naturfenomener, men også på grunn av vilde eller utilsiktede handlinger. Luftfartstilsynet opplever at aktørene i luftfarten er mer oppmerksomme på GNSS-forstyrrelser nå enn tidligere, og har de siste årene mottatt flere rapporter om dette.

Status: Aktive leveranser

Referanser: Se [Norske flysikkerhetsresultater 2021](#) for mer informasjon.

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Luftfartsselskaper, lufttrafikkjenesten

Samarbeidspartner(e): Samordningsforum for GNSS

Leveranser	Tidsfrist	Status
Etablere en varslingsrutine slik at flere aktører mottar varslingsmelding når Luftfartstilsynet får melding om GNSS-forstyrrelser.	2020	Fullført

Delta i Samordningsforum for GNSS.	n/a	Pågående
------------------------------------	-----	----------

Rullebaneinntrengning

Hva: Rullebaneinntrengning er tilstedeværelsen av et luftfartøy, et kjøretøy eller en person på en aktiv rullebane eller dens beskyttende områder som ikke skal være der. Dette skjer enten fordi noen har entret rullebanen uten gyldig klarering, eller fordi lufttrafikkjentesten feilaktig har klarert noen til å entre rullebanen.

Luftfartstilsynet har sett en viss økning i de mest alvorlige rullebaneinntrengningene, og skadepotensialet er stort dersom en rullebaneinntrengning skulle føre til et sammenstøt med et (annet) luftfartøy.

Status: Aktive leveranser

Referanser: Se [Norske flysikkerhetsresultater 2021](#) for mer informasjon

Avhengigheter: MST.0028 Member States to give priority to the work on SSPs, MST.0029 Implementation of SESAR runway solutions, EAPPRI

Interessenter: Luftfartsselskaper, lufttrafikkjentesten, flyplasser

Samarbeidspartner(e): Avinor AS og Avinor Flysikring AS

Leveranser	Tidsfrist	Status
Fastslå definisjon som skal benyttes av eller parter, herunder hjelpekriterier.	Januar 2023	Pågående
Kartlegge status for EAPPRI-anbefalinger, herunder hva som er tatt in som krav i relevante regelverk.	Februar 2023	Pågående
Inkludere flere samarbeidspartnere samt å knytte arbeidet til GA-flysikkerhetsforum.	Januar 2022	Fullført
Gjennomføre en nasjonal kampanje for å kartlegge at all infrastruktur og alle prosedyrer relatert til rullebaneinntrengning er i samsvar med ICAO- og EASA-krav samt EAPPRI-anbefalinger.	2022	Ikke startet, følger av kartlegging i aktivitet nr. 2.
Gjennomføre kampanjer for å høyne bevisstheten om rullebaneinntrengning blant de ulike aktørene.	2020 2023	Delvis gjennomført, ble avbrutt av Covid-19. Startet med kampanje hos Avinor AS, mål om å utvide i initiativet som drives av LT.

Farlig gods

Hva: Farlig gods i luftfarten er definert som gjenstander, varer, artikler og stoffer (substanser) som kan medføre risiko for helse, sikkerhet eller eiendom under transport i et luftfartøy. Frakt av farlig gods reguleres av både nasjonale forskrifter og internasjonale regelverk og sikkerhetskrav.

Luftfartstilsynet er kjent med at det stadig kommer nye produkter som inneholder komponenter som defineres som farlig gods, og spesielt litiumbatterier er en utfordring.

Sikkerhetstemaet er avgrenset til farlig gods i safety-sammenheng, altså å unngå uønskede hendelser som følge av utilsiktede handlinger og situasjoner og redusere konsekvensene dersom det likevel skulle finne sted.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Luftfartsselskaper, flyplasser, handlingselskaper og sikkerhetskontroll

Samarbeidspartner(e): Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

Leveranser	Tidsfrist	Status
Kartlegge tilstanden innenfor farlig gods i norsk luftfart	2019	Fullført
Luftfartstilsynet deltar i en europeisk ekspertgruppe for farlig gods	n/a	Pågående <ul style="list-style-type: none"> • WG møte en gang per år • DGELG to ganger per år
Revidere forskrift om farlig gods	2023	Pågående
Innlemmelse i EØS-avtalen av ny EASA basisforordning. Bakketjenester er tatt inn i virkeområdet for forordningen	2023	Pågående

Privatflyging: Tap av kontroll

Hva: Tap av kontroll under flyging (Loss of Control Inflight, LOC-I) er tap av kontroll over luftfartøyet eller avvik fra den manøveren flygeren hadde planlagt å utføre. LOC-I-ulykker oppstår ofte i tilfeller der flygeren ikke klarer å unngå eller håndtere steiling eller mister kontroll der luftfartøyet har en uvanlig flygestilling. Steiling og utilsiktet, uvanlig flygestilling skyldes gjerne dårlig energihåndtering og upresis kontroll av luftfartøyet flygestilling. Også faktorer som for eksempel ising, nedbør, turbulens, vindskjær, strukturell svikt, tap av visuelle referanser, overlastet luftfartøyet kan alene eller i kombinasjon bidra til tap av kontroll. Formålet er gjøre flygere i bedre stand til å beholde kontrollen under flyging.

Status: Aktive leveranser

Referanser:

- [Norske flysikkerhetsresultater 2021](#)
- [Loss of Control \(LOC-I\) | EASA \(europa.eu\)](#)

Avhengigheter: MST.0025 Improvement in the dissemination of safety messages, MST.0027 Promotion of safety culture in GA og MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety

Interessenter: Flygere og lufttrafikktenesten

Samarbeidspartner(e): GA-flysikkerhetsforum (NLF og Harald Krogs minnefond)

Leveranser	Tidsfrist	Status
Vinterflyging Webinar, digital veileder og nettartikkel, presentasjonsmal	2021	Fullført
Norges Luftsportforbund kampanje «takk for at». Plakater og nettartikler	2021	Pågående
Fokus på instruktører og kontrollanter. Sikkerhetsbrev og nettkurs	2021	Pågående
Trening og sertifikater Sikkerhetsbrev, Facebook og nettartikkel	2021	Fullført
Håndtering av spinn og steiling Webinar og video	2021	Fullført
Flyging om høsten Sikkerhetsbrev	2021	Fullført
Vinterflyging 2022	2022	Fullført
Oppfriskningsseminar for instruktører	2022	Fullført
Mobil og nettbrett i cockpit – Hjelpemiddel eller trussel for flysikkerheten	2023	Planlagt
Threat and error management – Introduksjon	2023	Planlagt
Utsiktet flyging IFR – Farer og løsninger	2023	Planlagt

Privatflyging: Kollisjon i luften

Hva: I luftfarten finnes det mange barrierer for å hindre sammenstøt mellom luftfartøy i luften. Dessverre viser det seg at disse barrierene til tider svikter. Vanligvis er flyging i kontrollert luftrom uten tillatelse og avvik fra tildelt høyde årsaken til at minimumsavstanden mellom luftfartøyene ikke opprettholdes. Arbeidet med å redusere sannsynligheten for kollisjon i luften er en kompleks og en pågående utfordring for alle operatører som flyr i både kontrollert og ikke-kontrollert luftrom. Formålet med Luftfartstilsynets arbeid knyttet til sikkerhetstemaet er å redusere sannsynligheten for sammenstøt mellom luftfartøy.

Status: Aktive leveranser

Referanser:

- [Norske flysikkerhetsresultater 2021](#)
- EPAS 2022-2026 (SPT.0119, SPT.0120)
- [Skybrary](#)

Avhengigheter: BIS «Airborne collision risk», RMT.0690, RMT.0230, RMT.0519, RES.0021, RES.0031, RES.0032, MST.0025 Improvement of the dissemination of safety messages, MST.0027 Promotion of safety culture in GA og MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety

Interessenter: Flygere og lufttrafikkjenesten

Samarbeidspartner(e): GA-flysikkerhetsforum

Leveranser	Tidsfrist	Status
Norges Luftsportforbund kampanje «takkt for at». Plakater og nettartikler	2021	Pågående
EASA promoting iConspcuity	2022	Fullført
Oppmerksomhet på instruktører og kontrollanter. Sikkerhetsbrev og nettkurs	2021	Fullført
Flyging om høsten Sikkerhetsbrev	2021	Fullført
Vinterflyging Webinar, digital veileder og nettartikkel, presentasjonsmal	2021	Fullført
Vinterflyging 2022	2022	Fullført
Formasjonsflyging	2022	Fullført
Risikovurdering i små operative organisasjoner Webinar, (digital veileder ferdig i 2021)	2023	Planlagt
VFR-innflyging – Sikkerhetskveld på nett	2021	Fullført
Mobil og nettbrett i cockpit – Hjelpemiddel eller trussel for flysikkerheten	2023	Planlagt
Kommunikasjon – Slik bruker du radio	2023	Planlagt
Etablering av GA-flysikkerhetsforum samarbeidsgruppe for airspace infringement	2022	Fullført

Privatflyging: Dårlig håndtering av vær

Hva: Flying med småfly foregår i høy grad etter de visuelle flygereglene. Mange flygere har kun sertifikat/rettighet til å fly under visuelle forhold (Visual Meteorological Conditions) og luftfartøyene er i de fleste tilfellene kun utrustet for visuell flyging. Været er en viktig medvirkende årsak til GA-ulykker. Dette er ofte knyttet til at piloter undervurderer risikoen for endrede værforhold før avgang og under flyturen. Håndtering av dårlig vær kan øke pilotens arbeidsmengde og påvirke situasjonsforståelse og manøvrering av luftfartøyet. Et kjent fenomen er også flygere som fortsetter å fly under stadig forverrende værforhold og som til slutt ender opp i en kritisk situasjon med få eller ingen alternative utveier. Formålet med Luftfartstilsynets arbeid knyttet til sikkerhetstemaet er å gjøre flygere i bedre stand til å håndtere dårlig værforhold og redusere slike tilfeller.

Status: Aktive leveranser

Referanser:

- [Norske flysikkerhetsresultater 2021](#)
- EPAS 2022-2026 (SPT.0087, SPT.0088, SPT.0114)

Avhengigheter: RMT.0677, MST.0036 PPL/LAPL learning objectives in the Meteorological Information part of the PPL/LAPL syllabus, ADS-B tilleggstjenester og MST.0028 Member States to establish and maintain a State Plan for Aviation Safety

Interessenter: Flygere og lufttrafikktenesten

Samarbeidspartner(e): GA-flysikkerhetsforum

Leveranser	Tidsfrist	Status
Norges Luftsportforbund kampanje «takk for at». Plakater og nettartikler	2021	Pågående
Planlegging av langturer	2022	Fullført
Flyging om høsten Sikkerhetsbrev	2021	Fullført
Vinterflyging Webinar, digital veileder og nettartikkel, presentasjonsmal	2021	Fullført
Vinterflyging 2022	2022	Fullført
Formasjonsflyging	2023	Planlagt
Risikovurdering i små operative organisasjoner Webinar, (digital veileder ferdig i 2021)	2023	Planlagt
VFR-guiden	2021	Fullført
GA-konferansen	2022	Fullført

Oppfriskningsseminar instruktører	2022	Fullført
Threat and error management – Introduksjon	2023	Planlagt
Mobil og nettbrett I cockpit – Hjelpemiddel eller trussel for flysikkerheten	2023	Planlagt
Understøtte EASAs Safety Promotion rundt innføringen av BIR	2023	Planlagt

ADS-B tilleggstjenester

Hva: «Automatic Dependent Surveillance-Broadcast» (ADS-B) er en overvåkingsteknologi hvor luftfartøyets posisjon blir angitt via stelittnavigasjon eller andre sensorer og periodisk formidlet til andre luftfartsaktører. Systemets datalink kan brukes til å sende vær- og trafikkdata til fartøy i luften.

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Alle luftfartsaktører

Samarbeidspartner(e): Meteorologisk institutt og Avinor Flysikring AS

Leveranser	Tidsfrist	Status
Sette opp to ADS-B prøvesendere	2022	Påbegynt
Ved vellykket prøveprosjekt: Sette ut ADS-B-sendere i Norge	2024	Planlagt
ADS-B gjøres obligatorisk i kontrollert luftrom fra 2030	2030	Planlagt

MST.0003 Member States should maintain a regular dialogue with their national aircraft operators on flight data monitoring programs

Hva:

- a) Gjøre de berørte fagpersonene oppmerksomme på det europeiske operatørforumet om FDM (EOFDM): Medlemsstatene skal publisere på sin nettside, som en del av SMS-relatert informasjon, generell informasjon om EOFDM-aktiviteter. Medlemsstatene bør organisere et informasjonsarrangement for å presentere EOFDM-dokumenter for god praksis for sine CAT-operatører. Sikkerhetsledere og FDM-programledere for alle berørte operatører bør inviteres.
- b) Fremme god «Flight Data Monitoring» (FDM)-praksis: Medlemsstater som har ti eller flere operatører som kjører et FDM-program bør organisere en workshop dedikert til EOFDM-dokumenter om god praksis med FDM-spesialistene hos disse operatørene.

Status: Leveranser planlagt

Referanser: [European Operators Flight Data Monitoring Forum \(EOFDM\)](#)

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Kommersielle flyoperatører

Samarbeidspartnere: n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Publisere generell informasjon om EOFDM-aktiviteter på Luftfartstilsynet.no	Q2 2022	Ikke påbegynt

MST.0015 Helicopter safety events

Hva: EASAs medlemsstater bør i samarbeid med representanter fra bransjen organisere årlige sikkerhetsmøter. Materiale for sikkerhetsformidling bør promoteres.

Status: Aktive leveranser

Referanser: Se informasjon om [sikkerhetsformidling](#).

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Helikopteroperatører

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Avholde jevnlig møter i Flysikkerhetsforum for operatører av innlandshelikoptre (FsF)	n/a	Kontinuerlig
Avholde jevnlig møter i Samarbeidsforum for helikoptersikkerhet på norsk kontinentalsokkel (SF)	n/a	Kontinuerlig
Avholde jevnlig møter i Samarbeidsforum innlandshelikopter (SFI)	n/a	Kontinuerlig

MST.0019 Better understanding of operators' governance structure

Hva: Medlemsstatene bør fremme en grundig forståelse av operatørens styringsstruktur. Dette bør særlig gjelde innenfor konsernets virksomhet.

Aspekter som skal vurderes inkluderer:

- Utstrakt bruk av outsourcing,
- innflytelsen fra finansielle interessenter, og
- kontrollerende ledelsespersonell, der slikt personell befinner seg utenfor godkjenningsskillet.

Status: Ikke prioritert

Dette er ikke en prioritert oppgave nå av to årsaker. For det første er Luftfartstilsynet allerede godt kjent med problematikken og har etablert mekanismer for å ivareta dette, med definerte grenseoppganger for hva som er akseptabelt og hva som er uakseptabelt. For det andre eksisterer

det ikke lengre slike AOC-grupper i Luftfartstilsynets tilsynsportefølje for fly. Det eksisterer til en viss grad innen offshore helikopter uten at dette er særs problematisk slik tilstanden er nå.

Vi er kjent med at sterke finansielle interessenter kan ha usunn eller uakseptabel innflytelse over selskapets operative ledelse, og er kontinuerlig på vakt etter tegn som indikerer slik innblanding. I og med at disse rutinene allerede er etablert blir det ikke prioritert ytterligere ressurser til dette.

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: AOC- og NCC-operatører

Samarbeidspartner(e): n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
------------	-----------	--------

MST.0024 Loss of separation between civil and military aircraft

Hva: Flere medlemsstater i EU har rapportert en økning i tap av atskillelse mellom sivile og militære luftfartøy. Økningen er særlig merkbar i tilfeller der ikke-samarbeidsvillige militære flygninger opererer i internasjonalt luftrom – «over the High Seas». Den europeiske kommisjonen har derfor gitt EASA mandat til å gjennomføre en teknisk analyse av rapporterte hendelser. Denne analysen har identifisert en rekke anbefalinger for medlemsstatene:

- Anerkjenne og fullt ut implementere ICAO circular 330
- Koordinere for å utvikle, harmonisere og publisere operasjonelle krav og instruksjoner for statsluftfart for å sikre at «due regard» for sivile luftfartøy alltid opprettholdes
- Støtte utviklingen og harmoniseringen av sivil-militære koordineringsprosedyrer for ATM på EU-nivå
- Rapportere relevante hendelser til EASA
- Gjøre primærradardata som er innhentet i militære enheter tilgjengelig for sivile ATC-enheter. Dette tiltaket skal sikre at medlemsstatene følger opp anbefalingene og leverer tilbakemeldinger på implementeringen.

Status: Aktive leveranser

Referanser: ICAO circular 330, som er ventet å bli erstattet av ICAO Doc 10088 «Manual on Civil/Military Cooperation in Air Traffic Management»

Avhengigheter: MST.0001 Member states to give priority to the work on SSPs

Interessenter: Kommersielle luftfartsaktører

Samarbeidspartner(e): Forsvaret og ANSP-er

Leveranser	Tidsfrist	Status
Gyldig AMC-prosedyre	n/a	Fullført
Innføre 2150/2005 i norsk rett	n/a	Fullført

Rapportere hendelser til EASA	n/a	Kontinuerlig
Gjøre primærradardata som er innhentet i militære enheter tilgjengelig for sivile ATC-enheter	n/a	Luftfartstilsynet vurderer at dette tiltaket forutsetter at det finnes militære lufttrafikkjenesteenheter. Dette er ikke tilfelle i Norge, og radardata fra Forsvaret har ikke en kvalitet som er forenlig med å introdusere i sivile systemer

MST.0025 Improvement in the dissemination of safety messages

Hva: Medlemsland bør forbedre formidlingen av «safety promotion» og treningsmateriale fra myndigheten gjennom blant annet sikkerhets-workshops.

Status: Aktive leveranser

Temaet dekkes gjennom følgende sikkerhetstemaer:

- Privatflyging: Mangelfull planlegging og overvåking
- Privatflyging: Tap av kontroll
- Privatflyging: Kollisjon i lufta

MST. 0027 Promotion of safety culture in GA

Hva: Sikre at Luftfartstilsynet legger til rette for en positiv utvikling av sikkerhetskultur innenfor segmentet GA (privatflyging), inklusiv en styrket forankring av rettferdighetskultur (just culture).

Status: Aktive leveranser

Referanser: ICAO Doc 10151 (Manual on Human Performance (HP) for Regulators) First Edition 2021, Norges flysikkerhetsprogram, EASA Annual Safety Review 2021

Avhengigheter: n/a

Interesser: Myndigheten, aktører innen privatflyging

Leveranser	Tidsfrist	Status
Definere begrepet «sikkerhetskultur»	31.12.22	Ikke påbegynt
Identifisere faktorer som påvirker sikkerhetskulturen i GA	31.12.22	Ikke påbegynt
Kartlegge rapporteringskulturen i GA-miljøet	31.12.23	Ikke påbegynt
Identifisere muligheter for å introdusere «threat and error management» i GA-sektoren	31.12.22	Påbegynt
Promotere sikkerhetskultur i GA-miljøet gjennom bl.a. workshops og konferanser	31.12.23	Pågår
Identifisere styrker og svakheter i sikkerhetskulturen i GA-sektoren	31.12.23	Ikke påbegynt
Identifisere muligheter og begrensninger for å påvirke sikkerhetskulturen i GA-sektoren	31.12.22	Ikke påbegynt

MST.0029 Implementation of SESAR runway solutions

Hva: Medlemsstatene skal, sammen med ADR-er og ANSP-er evaluere behovene for å gjennomføre SESAR-løsninger relatert til «ground situational awareness, airport safety net vehicles and enhanced airport safety nets».

Status: Aktive leveranser

Referanser: n/a

Avhengigheter: n/a

Interessenter: ADR-er, ANSP-er og AOC-holdere

Samarbeidspartner(e): Avinor AS

Leveranser	Tidsfrist	Status
Temaet skal prioriteres eksklusivt i ekstraordinært møte	29.11.21	Fullført
Arbeidsgruppe etableres i samarbeid med Avinor AS, der bl.a. implementering av SESAR solutions (solutions #01, #02, #04, #26, #47, #48, #70) vurderes	31.01.22	Pågående
Dette emnet vil bli diskutert i flytryggingsmøter både internt i Avinor og ved det årlige flytryggingsmøte hvor alle relevante aktører blir invitert til å delta	12.12.22	Pågående

MST.0031 Implementation of SESAR solutions aiming to facilitate safe instrument flight rules operations

Hva: Medlemsstatene skal sammen med aktuelle ANSP-er og Prosedyredesign evaluere mulighetene for å etablere et nettverk av low-level IFR-ruter i sitt luftrom for å fasilitere sikre helikopteroperasjoner.

Status: Fullført

Referanser: n/a

Avhengigheter: ICAO Doc 8168 Vol II, Prosjektet: Siste del - fullført design og godkjenning for foreslåtte ruter i Øst-Finnmark

Interessenter: ANSP, Prosedyredesign, Luftambulansetjenesten HF, HEMS, SAR and Police Helicopter Operators, Forsvaret

Samarbeidspartner(e): Luftambulansetjenesten HF, NLA, Politiet, Luftforsvaret og ANSP-er

Leveranser	Tidsfrist	Status
Mottatt prosedyredokumentasjon og Flight Validation Report fra Avinor Prosedyredesign	2017	Fullført
Bekreftet koordinering med Forsvaret	2017	Fullført

EILAT for Helikopter LL IFR godkjent fra Luftfartstilsynet	2017	Fullført
Publisert første gang med AIP SUP 22/16	n/a	Fullført
Nye ruter i Øst-Finnmark mottatt fra Avinor prosedyredesign	2021	Fullført
Publisering Øst-Finnmark AIRAC	02.12.2021	Fullført 27.01.2022

MST.0034 Oversight capabilities/focus area: Flight time specification schemes

Hva: Medlemsstatene skal sikre at luftfartsmyndighetene har den nødvendige kompetansen til å godkjenne og føre tilsyn med operatørens flygetidsspesifikasjonsordninger; spesielt de som inkluderer risikostyring av fatigue (utmattelse).

Luftfartsmyndighetene bør ha oppmerksomhet på verifisering av effektiv implementering av prosesser etablert for å møte operatørens ansvarskrav, og for å sikre en adekvat håndtering av utmattelsesrisiko. Luftfartsmyndighetene bør vurdere det sistnevnte når de utfører revisjoner av operatørens styringssystem.

Tilbakemeldinger fra stater om gjennomføringen av denne handlingen innhentes vanligvis via EASAs standardiseringsaktiviteter.

Status: Aktive leveranser

Referanser: [European Operators Flight Data Monitoring forum \(EOFDM\)](#)

Interessenter: Myndigheten og kommersielle flyoperatører

Samarbeidspartnere: n/a

Leveranser	Tidsfrist	Status
Luftfartstilsynet skal ivareta flytidsspesifikasjonsordninger ifm. tilsynsaktivitet av gjeldende kommersielle flyselskaper	n/a	Kontinuerlig

MST.0038 Airspace complexity and traffic congestion

Hva: Staten bør vurdere kompleksitet i luftrommet og trafikk tetthet som relevante safety-faktorer i luftromsendringer som påvirker ikke-kontrollert trafikk, inkludert endringer langs internasjonale grenser.

Status: Aktive leveranser

Referanser:

- BSL G 2-1
- European Action Plan for Airspace Infringement Risk Reduction (EAPAIRR)

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Lufttrafikkjentesten og aktører innen privatflyging

Samarbeidspartner(e): NLF, Avinor Flysikring

Leveranser	Tidsfrist	Status
BSL G 2-1 oppdateres for å ivareta krav om at kompleksitet, herunder trafikk tetthet, ivaretas ved valg av type lufttrafikkjeneste	Q1 2022	Utkast til forskrift er på ekstern høring.
Airspace Infringement er en identifisert flysikkerhetsutfordring og et potensielt sikkerhetstema som er meldt til Luftfartstilsynets interne prosess for risikostyring av flysikkerheten	2022	Pågående
Luftrommet over Østlandet: 1. Politiets Helikoptertjeneste har søkt om restriksjonsområde over nytt beredskapssenter på Taraldrud 2. I tillegg vurderes mulige tiltak over Oslo (i G-luftrom) mht. mengde og kompleksitet av trafikk i området. Dette må sees opp mot implementering av U-space. Politiets helikoptertjeneste har søkt om etablering av RMZ og TMZ over det sentrale Østlandet	2022	1. Fullført 2. Problemstillingene kartlegges i regi av FUA/UTM RE for å vurdere mulige tiltak. Søknad om etablering av RMZ/TMZ er under behandling

Farene ved IMC

Hva: IMC er Instrument Meteorological Conditions, forhold der det ikke er mulig å fly med visuelle referanser til bakken. Flygere og fartøyer må sertifiseres og utrustes for å fly utelukkende på instrumenter. For flygere uten slik opplæring er IMC dødelig, mens flygere med slik opplæring rutinemessig flyr i IMC. For rutinemessig IMC-flyging er det tap av navigasjon som fører til CFIT-ulykker IMC.

Status: Aktive leveranser

Referanser:

Avhengigheter: n/a

Interessenter:

Samarbeidspartner(e): NLF

Leveranser	Tidsfrist	Status
Lage film tilpasset General Aviation	2022	Planlagt november 2022
Holde foredrag om farene ved å fly inn i IMC på luftsportens dag Good Aviation Practice (GAP) Bodø og GAP luftsportsuka Elverum	2022	Fullført

Lage materiell for innlandshelikopter, kommersiell rutetraffic og offshore helikopter	2022	Planlagt oktober 2022
---	------	-----------------------

Koordinering ved brannslukking med flere helikoptre i lufta samtidig

Hva: Flere selskaper innenfor innlands helikopterbransjen har luftet bekymring i forbindelse med brannslukking med helikopter når det er flere maskiner i luften samtidig. Bekymringen retter seg mot manglende koordinering og da fare for kollisjon med andre luftfartøy.

Status: Aktive leveranser

Referanser:

Avhengigheter: n/a

Interessenter: Innland helikopter

Samarbeidspartner(e):

Leveranser	Tidsfrist	Status
Brev til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) angående fastsatte krav i kontrakt som inngår med helikopteroperatører om brannslukking	2022	Fullført
Etablering av tverrfaglig arbeidsgruppe som skal se på LT sin oppfølging	2022	Planlagt oktober 2022

Forkortelser og akronymer

ADR	Aerodrome
ADS-B	Automatic Dependent Surveillance-Broadcast
AFIS	Aerodrome Flight Information Service
AFISO	Aerodrome Flight Information Service Officer
AIC-SUP	Aeronautical Information Circular Supplements
AIRAC	Aeronautical Information Regulation and Control
AMC	Acceptable Means of Compliance
ANSP	Air Navigation Service Provider
AOC	Air Operator Certificate
ATCO	Air Traffic Controllers
ATO	Approved Training Organisation
BIS	Best Intervention Strategy
DGELG	Dangerous Goods European Advisory Group
DTO	Declared Training Organisation
DSB	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
ELPAC	English Language Proficiency for Aeronautical Communication
EAPPRI	European Action Plan for the Prevention of Runway Incursions
EASA	European Union Aviation Safety Agency
ECQB	European Central Question Bank
EILAT	Enroute IFR Luftambulansetjeneste
EOFDM	European Operators Flight Data Monitoring Forum (EOFDM)
EPAS	European Plan for Aviation Safety
ESPN	European Safety Promotion Network
EØS	Det europeiske økonomiske samarbeidsområde
FDM	Flight Data Monitoring
FTL	Flight Time Limitations
FMI	Flymedisinsk institutt
FsF	Flysikkerhetsforum for operatører av innlandshelikoptre
FUA	Flexible Use of Airspace
GA	General Aviation
GAP	Good Aviation Practice
GASP	Global Aviation Safety Plan
GNSS	Global Navigation Satellite Systems
HEMS	Helicopter Emergency Medical Services
HF	Human Factors
ICAO	International Civil Aviation Organization
IFR	Instrument Flight Rules
IMC	Instrument Meteorological Conditions
LAB	Language Assessment Body
LAPL	Light Aircraft Pilot Licence
LL	Low Level
LOC-I	Loss of Control Inflight
MST	Member State Task
MTO	Maintenance Training Organisation
NCC	Non-Commercial operations with Complex motor-powered aircraft
NFF	Norsk Flyoperatør Forbund

NLA	Norsk Luftambulanse
NLF	Norges Luftsportforbund
NMFS	Norges Flymedisinske senter
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PPL	Private Pilot Licence
RES	Research Task
RMT	Rule Making Task
RMZ	Radio Mandatory Zone
SAFE 360	Flysikkerhetsforum for norske ruteflyelskap
SAR	Search and Rescue
SES ATM	Single European Sky Air Traffic Management
SESAR	Single European Sky ATM Research
SF	Samarbeidsforum for helikoptersikkerhet på norsk kontinentalsokkel
SFI	Samarbeidsforum Innlandshelikopter
SMICG	Safety Management International Collaboration Group
SMS	Safety Management System
SRM	Safety Risk Management/ Risikostyring av flysikkerheten
SPAS	Safety Plan for Aviation Safety
SPI	Safety Performance indicator
SPT	Safety Promotion Task
SSP	State Safety Program/Norges flysikkerhetsprogram
STCA	Short Term Conflict Alert
TMA	Terminal Manoeuvring Area
TMZ	Transponder Mandatory Zone
UTM RE	Unmanned Traffic Management Rådgivende Ekspertgruppe
VFR guide	Visual Flight Rules guide
VMC	Visual Meteorological Conditions
WG	Working Group